
SZERKESZTŐI ELŐSZÓ

Globalizáció és városhálózat: a globális integráció eltérő szintjei

Koudela Pál¹

A CITY.HU 2022. évi utolsó száma egy olyan témát vállalt fel, ami mára a városkutatásban meghatározó, annak szinte minden területét átszövő megközelítéssé vált. Diszciplináris kiindulópontja, Saskia Sassen 1991-es könyve egyértelművé tette, hogy nem a globális városok felhalmozott versenyhelyzeti előnye, vagy valamely összetett mérési rendszer által elkészített rangsorokban betöltött kiemelkedő helyzete határozza meg egy adott városok globalizáltságának mértékét, hanem a globális városhálózatba történő integrációjának mértéke. Fejlettségi mutatókat összehasonlításra sokkal régebben használtak már, a nemzetközi rangsorok tudományos sarokköve Peter Hall 1968-ban kiadott könyve, a városmarketing a nyolcvanas évekre pedig tömegével termelte a különféle rangsorokat. Globális városi fejlődésről John Friedmann meghatározó jelentőségű munkássága pedig Sassen számára is egyfajta kiinduló- vagy referenciapont volt.

Saskia Sassen felfogásában a globális városnak egyes számban tehát nincs is értelme, az ő okfejtésének logikáját mára egyedül a GaWC által használt flow adatok érvényesítik, jellemzően a nagy nemzetközi elemzések leragadtak a stock adatok statikus elemzésénél. Ennek ellenére a szűkebb és tágabb szakma egyaránt sokféleképpen használja a terminust, jelölve akár általános fejlettséget vagy valamely globális (pl. FDI) jellemző kiemelt jelentőségét. Jelen számunk szemlélete igyekszik széles látókörben bemutatni az eltérő megközelítéseket, átfogó szemléleti kerete azonban a folytonosan változó globális viszonyrendszer. Esettanulmányaink között, ennek megfelelően, a stabilan vezető szerepkörű városok, Párizs, Tokió és Peking mellett hely jutott a gyors szerepváltozáson keresztüljutó Torontónak, a folyamatosan perifériás helyzetbe ragadt Fokvárosnak, a fejlődési utat megtalálni képtelen Berlinnek és olyan városoknak is, mint Abuja vagy Asztana, melyek jelenleg még csak nem is tekinthetők globális városoknak, azonban

¹ BGE Nemzetközi Gazdálkodás Tanszék, főiskolai tanár, BGE OBIC, irodavezető,
koudela.pal@uni-bge.hu

szerepkörük mesterséges irányításával és az őket magukba foglaló országos vagy regionális szintű gazdasági növekedés hatására meginduló integrációjuk mindenképpen figyelmet érdemel.

Tekintettel a téma elméleti és módszertani sokszínűségére, a tanulmányok sorát egy általános elméleti bevezető jellegű tanulmány nyitja meg. Szirmai Viktória rámutat arra, hogy az elemzések és értelmezések bő három évtized alatt nemcsak önmagukban változtak meg, hanem az értelmezések értelmezése újra és újra eltérő kontextust teremt a globális városhálózat kutatásában. A kezdetektől domináns gazdasági, intézményi és infrastrukturális összehasonlításokat egyre inkább kiegészítik a társadalmi élet feltételei, a különböző társadalmi csoportok viszonyai, a rugalmasság, a városi jól-lét és a kulturális és egyéb szerepek.

A füzet derekát képző öt várostanulmány: Párizs, Peking, Torontó, Fokváros és Tokió fejlődését és jelenlegi helyzetét mutatja be. Schuchmann Júlia Párizs kiemelkedő globális szerepköre kapcsán rámutat a mindig is jelenlévő társadalmi feszültségek jelentőségére, a francia főváros mag és peremterületeinek strukturális megosztottságára, ill. ennek globalizációban betöltött szerepére és a városfejlesztés szerepére, az annak háttérében megbújó politikai akarat különböző szintjeire. Gere László Peking kapcsán annak sajátos, politika vezérelte fejlődését, ill. felülről vezérelt fejlesztését hangsúlyozza. A kommunista Kína lassan fél évszázada következetesen építgeti a kínai városok versenyképességét, s a fővárosnak itt kiemelt szerep jut. Peking fejlesztése szerves részét képezi a hazai és regionális gazdasági terveknek, mely a város külső és belső szerkezetére is egyaránt hatást gyakorolnak, s a gazdaságpolitika, távlati célként, a lokalitásban rejlő lehetőségeket is a nemzeti szintű globális versenyhelyzet javításának érdekében használja ki. Gere Peking globális helyzetének értelmezésekor igyekszik az országos szintű gazdaságfejlesztés nemzetközi stratégiáit is figyelembe venni, ezzel már itt a globális hálózatok átalakulását befolyásoló folyamatok felé tereli a figyelmet.

Kocsis János Balázs érzékletesen mutatja be a lokális és regionális versenyt meghatározó, s ezen keresztül a globális pozíciót is befolyásoló külső tényezőket, az etnikai/nyelvi megosztottságot, a hazai és regionális városok versenye, a közigazgatás és a gazdaságpolitika, valamint a kreatív munkaerő bevonzásának és a dezentifikációnak a szerepét. A népesedési helyzet és bevándorlás kiaknázása, az elővárosi fejlődés és a belvárosi revitalizáció, az európai jelleg megőrzése sikeresen vezette Torontót a kedvező globális pozícióért (vagy akár a túlélésért) folytatott versenyben, egy olyan rozsdadóvezetben, ahol számos korábbi gazdasági központ csúfosan alulmaradt a 21. században.

Fokváros magán hordozza az urbanizáció számos globális jegyét, rendelkezik olyan mértékű elővárosispecializálódással, hogy akár értelmezhető várostérségként is, azonban mégsem tekinthető globális városnak. Trócsányi András és Taróssy István részletes leírást ad Afrika vezető gazdaságának az egyik meghatározó urbanizációs központjáról.

Számos fontos dimenziót saját tapasztalatokkal, statisztikai adatokkal és a globalizálódás folyamatának szemszögéből fontos szempontokkal mutatnak be, a történeti fejlődéstől az infrastruktúrán át a közbiztonságig. Fokváros különleges jelentőségét Afrika szerepkörének változása, Dél Afrika a kontinensen betöltött sajátos gazdasági és urbanizációs szerepköre és az Apartheid okozta városfejlődési sajátosságok adják.

Tokió fejlődését makrogazdasági környezetben mutatja be Forman Balázs, a város túlnépesedését, a fejlesztési projekteket és az exportorientált gazdaság megtorpanását helyezve kölcsönös összefüggésrendszerbe. A gazdasági növekedési szakaszokhoz köthető városfejlődési mintázatban különleges szerepe volt kiemelkedő eseményeknek, így az olimpiáknak, melyek az ország és persze fővárosa globális integrációjában is kiemelkedő jelentőséggel bírtak, valamint a Fukushima katasztrófának, ami új és sajátos gazdaságpolitikát hívott életre. Ugyancsak fontos kontextust teremt a környezetszennyezés Tokió életében.

A füzet záró rovatban két „policy study”-t, olyan rövid esszét olvashatunk, melyekben globális helyzetük tekintetében különleges városokról esik szó. Berlin, történelmi jelentősége ellenére csupán Beta+ besorolást kap a GaWC 2020-as rangsorában, globális fejlettsége Budapesttel, Barcelonával és azzal a „kisvárosias” Miamival helyezi egy szintre, melyre oly sokszor hivatkozik Saskia Sassen. Nemigen találunk nemzetközi jelentőségű nagyvállalatokat berlini székhellyel, a klasszikus termelőipar is távolmarad, s a tőzsdének sincs kiemelkedő szerepe. Brenner János történeti fejlődési kontextusban látta Berlin jelenlegi helyzetét, s olyan jelentős társadalmi kérdéseket tárgyal, mint a lakáspolitikát vagy az iskolakérdés. Művészeti jelentőségével és a bevándorlók hozta sokszínűséggel Berlin mégiscsak kiemelkedik globális összehasonlításban. Berlin ellentmondásos helyzetének fontos szerepe van a globális városhálózat fejlődésének átfogó megismerésében, s legalább ennyire fontos azon városokra is kitekinteni, melyeket még nem, vagy csak részben ért el a globalizáció.

Neszmélyi György színes írása két olyan mesterséges város létrejöttét, ill. új életre születését mutatja be, melyeket hagyományosan periférikusnak tekintett, elmaradott területeken hoztak létre, indítottak el új pályán. Nigéria és Kazahsztán korábbi fővárosai sem igazán jelentős globális központok, Lagos csupán Beta-besorolást kap, míg Almati nem is szerepel a GaWC 2020-as rangsorában. Nigéria azonban a leggyorsabban növekvő népességű ország, s Lagos mellett Abuja is felkerült a globális térképre, a GaWC besorolásában a High Sufficiency kategóriában. Kazahsztán a világ egyik leggyorsabban fejlődő gazdasága, s noha Almati nem, Asztana már rajta van az említett listán a legelső Sufficient kategóriában. Az, hogy egy csupán 1997 óta, és csupán politikai decentralizáció eredményeként fejlődésnek indult város ilyen rövid idő alatt került globális szerepkörbe, felhívja a figyelmet rá, s más hasonló térségek és azok városi központjainak további vizsgálatára.

Globalizáció és város kapcsolata túllép egy adott, noha meghatározó jelentőségű szemléleti kereten. A lokalitás versenyhelyzetének megjelenése és tartós piaci szereppé válása, valamint a politikai decentralizációban betöltött növekvő szerepe legalább annyira meghatározza a városuk globalizációban betöltött szerepét, mint a hálózatba szerveződésük és a globális piaci szintekre gyakorolt hatásuk. Jelen írások tehát számos terület iránt érdeklődő kutató, oktató, vagy egyszerűen csak tájékozódni vágyó olvasó számára relevánsak, ezért bátran ajánlom olvasóink figyelmébe, éljenek globális városban vagy attól távol.

Koudela Pál
Szerkesztő